

UDK: 372.3:37.035.1

Izvorni znanstveni članak

Priljeno: 07. 04. 2015.

Anita Mandarić Vukušić

ODGOJ ZA LJUDSKA PRAVA I OZRAČJE USTANOVA RANOG I PREDŠKOLSKOG ODGOJA

Sažetak: *Kako bi se poštovala prava djeteta i u potpunosti odgovorilo na potrebe djece, rad odgojno-obrazovne ustanove mora se temeljiti na humanističkim vrijednostima, a ustanova se razvijati sukladno suvremenim spoznajama o odgoju i obrazovanju. Želimo li odgojiti djecu da budu punopravni članovi demokratskog društva, s odgojem o ljudskim pravima moramo početi već od prvog susreta djeteta s odgojno-obrazovnom ustanovom, odnosno od ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Unatoč deklarativnoj razini poštovanja ljudskih prava i promicanju ideje o nužnosti njihova uvažavanja, pedagoška praksa pokazuje da se prava djeteta kao i odgoj za ljudska prava različito ostvaruju u odgojno-obrazovnim ustanovama. U ovom radu posebni interes je usmjeren na istraživanje ozračja kao indikatora kvalitete u provođenju odgoja za ljudska prava. Kakvo će ozračje vladati u odgojno-obrazovnoj ustanovi ovisi o poštovanju temeljnih ljudskih i djetetovih prava što je prvenstveno odgovornost odraslih. Stoga, cilj ovog istraživanja bio je utvrditi razlikuju li se procjene ozračja za ostvarenje odgoja za ljudska prava između odgojitelja i roditelja. Istraživanje je provedeno u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u Splitu. U istraživanju je sudjelovalo 68 odgojitelja i 99 roditelja iz gradskih i privatnih vrtića grada Splita. Rezultati istraživanja pokazali su da između procjena ispitanika nema značajne razlike te jedni i drugi visoko vrednuju kvalitetu ozračja. Može se zaključiti da ispitanici smatraju ozračje prikladnim za ostvarenje odgoja za ljudska prava.*

Ključne riječi: *odgoj za ljudska prava, ozračje odgojno-obrazovne ustanove, kultura odgojno-obrazovne ustanove, procjene odgojitelja i roditelja*

1. UVOD

Temeljna djetetova prava su zaštićena Deklaracijom (1959.) te Konvencijom o pravima djeteta (1989.)⁶. Deklaracija i Konvencija o pravima djeteta pravni su akti koji obvezuju prvenstveno odrasle osobe i društvo da osiguraju uvjete koji će omogućiti poštovanje,

⁶ Preuzeto na: <http://www.mobms.hr/media/9517/konvencija%20o%20pravima%20djeteta.pdf>

zaštitu i promicanje djetetovih prava. Za razliku od Deklaracije o pravima djeteta (1959.) koja ima više moralnu obvezu, Konvencija o pravima djeteta (1989.) ima snagu zakona i obvezuje države potpisnice na pridržavanje njezinih odredbi. Vlada Republike Hrvatske smatra se strankom Konvencije o pravima djeteta od 8. listopada 1991. godine (Spajić-Vrkaš i sur., 2004). Najvažniji doprinos Konvencije kao pravnog dokumenta je taj da promiče sliku djeteta kao subjekta s pravima, a ne gleda na dijete isključivo kao na osobu kojoj treba posebna zaštita odraslih (Kopić i Korajac, 2010).

Promjena slike djeteta kojom se promiče, štiti i potiče djetetova aktivna uloga, ide ukorak s promjenom paradigme i načela pedagoškog rada. Promjenom slike djeteta kao aktivne osobe kojoj je potrebna podrška odraslih u konstrukciji vlastita znanja, svako pedagoško djelovanje mora imati za cilj odgoj djece za ljudska prava te građanstvo, odnosno odgovorno ponašanje prema sebi, dugima i okolini u kojoj dijete živi (Lisabonski ugovor, 2007).

U odgojno-obrazovnom sustavu odgoj za ljudska prava provodi se najčešće kao strategija koja podupire odgojno-obrazovne programe za unapređenje mira i demokracije, usmjerena „punom razvoju ljudske osobe i jačanju poštivanja ljudskih prava i temeljnih sloboda“ (čl. 26 *Opće deklaracije o ljudskim pravima*). Cilj odgoja za ljudska prava je izgrađivanje osobe koja poštuje ljudska prava, koja štiti svoja prava i prava drugoga, bori se protiv bilo kojeg oblika nasilja, a za mirno rješavanje sukoba, te se zalaže za demokratsko društvo, temeljeno na jednakosti, pravdi i slobodi. Postavljeni cilj odgojnog djelovanja usmjeren na učenje ljudskih prava kreće od ustanova za rani i predškolski odgoj, a nastavlja se i na drugim razinama odgojno-obrazovnog sustava (Spajić-Vrkaš i sur., 2004).

Temeljne postavke rada odgojno-obrazovnih ustanova u Republici Hrvatskoj proizlaze iz temeljnih vrijednosti *Nacionalnog okvirnog kurikulumu* (2010.) te Nacionalnog programa odgoja za ljudska prava (1999.) koji se zalaže za razvoj vrijednosti koje djeca moraju usvojiti iz tri područja:

1. *afirmacija pojedinca – područje ja*: kroz sadržaje kojima se razvija i jača djetetova ličnost na način da dijete razvija svoje mogućnosti i ograničenja, osvijesti identitet te razvija pozitivne osobine ličnosti
2. *odnos s drugima – područje ja i drugi*: kroz jačanje socijalnih kompetencija, stavova i vrijednosti potrebnih za uspostavljanje kvalitetnih odnosa s okolinom
3. *pripadnost zajednici – područje mi*: kroz djetetovo sagledavanje zajednice kao cjeline uz odgovornost svakoga za vlastite postupke (Mlinarević i Marušić, 2005).

Upravo se ova tri područja rada i provedbe odgoja za ljudska prava podudaraju s temeljom strukturom rada ustanova za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Prema *Nacionalnom okvirnom kurikulumu* (2010.), struktura rada tih odgojno-obrazovnih

ustanova podijeljena je na tri potpodručja u kojima dijete stječe temeljna znanja, vještine, sposobnosti, vrijednosti i stavove. To su:

1. *područje ja* – u kojem dijete razvija sliku o sebi
2. *područje ja i drugi* – u kojem dijete uči o obitelji, drugoj djeci, užoj društvenoj zajednici, vrtiću i lokalnoj zajednici
3. *područje svijet oko mene* – odnosi se na prirodno i šire društveno okruženje, kulturnu baštinu i održivi razvoj (Nacionalni okvirni kurikulum, 2010.).

Razvoj djeteta uvjetovan je kontekstom u kojem se ono nalazi, kulturom kojoj pripada i njegovim kompetencijama (Woodhead, 2005) pa se cjelokupni rad, međuljudski odnosi, kvaliteta komunikacije i kultura ranih i predškolskih ustanova moraju temeljiti na vrijednostima i načelima ljudskih prava. Kako bi se osigurao kontekst rada odgojno-obrazovnih ustanova u duhu ljudskih prava, Mlinarević i Marušić (2005.) navode da je odgoj za ljudska prava potrebno provoditi kroz:

1. cjelokupno ozračje u dječjem vrtiću koje čine pozitivni ispunjavajući odnosi između djece, odgojitelja, stručnih suradnika i roditelja te cjelokupni institucionalni kontekst
2. svakodnevne životne situacije koje trebaju biti u funkciji ostvarenja osnovnih bioloških, socijalnih, intelektualni i emocionalnih potreba zajednice koja uči
3. planski stvorene situacije koje se organiziraju u svrhu usvajanja elementarnih znanja, stjecanja vještina, razvijanja stavova i poticanja socijalno prihvatljivog ponašanja.

Unatoč deklarativnoj razini ostvarivanja prava i uvriježene priznatosti ideje o nužnosti uvažavanja temeljnih prava, odgojno-obrazovna praksa pokazuje da se dječja prava različito ostvaruju u odgojno-obrazovnoj praksi. Postavljeni ishodi odgoja za ljudska prava mogu se ostvariti samo u onim ustanovama koje i same njeguju demokratsko ozračje, u kojima vladaju suradnički odnosi temeljeni na međusobnom uvažavanju, poštovanju i toleranciji. Aktivno sudjelujući u demokratskom okruženju, dijete uči kako njegovo sudjelovanje i osobna aktivnost mogu znatno pridonijeti postignuću osobnih ciljeva i ciljeva zajednice kojoj pripada (Maleš i sur., 2003).

Ozračje odgojno-obrazovne ustanove čini samo jedan od elemenata koji mogu pridonijeti kvaliteti i kulturi ustanove. Ozračje, neposredno i posredno, utječe na stvaranje kulture ustanove. Demokratsko ozračje odraz je kulture ustanove, ali i njezin neposredni čimbenik. Kulturu je moguće odrediti kao ukupan način življenja grupe ljudi koji obilježavaju zajednička uvjerenja, vrijednosti i norme koje utječu na ponašanje njezinih članova (Haralambos, 2002). Kultura se najčešće temelji na nepisanim ili neizrečenim pravilima, normama i očekivanjima te povijesti i tradiciji koja utječe na način na koji se pojedinci ponašaju i stupaju u interakciju jedni s drugima (Solvason, 2005). Svaka odgojno-obrazovna ustanova ima svoju kulturu koja se očituje u zajedničkom radu

njezinih sudionika, upravljanju ustanovom i stupnju usmjerenosti na učenje (Vujčić, 2011) koji čine jedinstveni diskurs svake ustanove (Markström, 2011).

Kultura ustanove može olakšati ili otežati institucionalno učenje i podučavanje pa nastavni proces nije moguće razumjeti ako se ne razumije i kulturni okvir tog procesa (Fullan, 2005). Ona se stvara prirodno, ne može se isforsirati, jer se stvara u onim ustanovama koje više nalikuju „obiteljskom okruženju nego tvornici“ (Acker, 1990, str. 263). U ustanovma koje njeguju vlastitu kulturu pravila ponašanja svima su jasna. I djeca i odrasli znaju što se od njih očekuje i kakve posljedice ili utjecaj ima njihovo ponašanje na cjelokupnu zajednicu (Deal i Kennedy, 1983, prema Solvason, 2005).

Prema Spajić Vrkaš (2004.) različiti autori naglašavaju da je kultura odgojno-obrazovne ustanove značajan, ako ne i najznačajniji dio sveukupnog iskustva učenika. Kultura određuje identitet ili osobnost škole, a time i identitet učenika. Pojedinaac oblikuje vlastite vrijednosne orijentacije u društvenom okruženju i ta okolina djeluje na usvajanje vrijednosti osobe. Odgoj za ljudska prava, ako uistinu živi u kulturi ustanove koja ga provodi, utječe na usvajanje vrijednosti koje su za dijete autentične, stvarne i poticajne. Dijete usvaja kulturu u kontinuiranoj interakciji sa svojim okruženjem, a identificiranjem s ustanovom ili grupom koje je dio, izgrađuje osobnu (McLaughlin, 2005).

Interakcija, bila ona verbalna, neverbalna ili simbolička, utječe na osjećaj sigurnosti djeteta, a ovisi o tome na koji način poglavito odrasli surađuju i rješavaju konflikte. U onim ustanovama u kojima odgojitelji i roditelji ne osjećaju da se njihova osobna prava i prava njihove djece ne poštuju, ne mogu ravnopravno sudjelovati u odgojno-obrazovnom radu. Budući da s odgojem za ljudska prava treba početi od najranije djetetove dobi i već od prvog susreta djeteta s odgojno-obrazovnim ustanovama, u ovom istraživanju usmjerili smo se na istraživanje u dječjim vrtićima. Ozračje je samo jedan od elemenata koji doprinose kvaliteti provođenja odgoja za ljudska prava, a u ovom radu željelo se utvrditi doživljavaju li odgojitelji i roditelji ozračje vrtića poticajnim za odgoj za ljudska prava. Stoga je cilj istraživanja bio utvrditi razlikuju li se procjene ozračja za odgoj za ljudska prava između odgojitelja i roditelja. U istraživanju se krenulo od sljedećih hipoteza:

- H1 - ispitanici procjenjuju ozračje povoljnim za odgoj za ljudska prava
- H2 - ne postoji statistički značajna razlika u procjeni ozračja za odgoj za ljudska prava između odgojitelja i roditelja
- H3 - ne postoji statistički značajna razlika u procjeni ozračja za odgoj za ljudska prava odgojitelja i roditelja s obzirom na osnivatelja dječjih vrtića.

2. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

2.1. Uzorak istraživanja

U istraživanju je sudjelovalo sveukupno 167 ispitanika, od čega 68 odgojitelja i 99 roditelja iz gradskih i privatnih dječjih vrtića Grada Splita. Anketnim ispitivanjem obuhvatilo se po jedan vrtić čiji je osnivač Grad, fizička osoba, vjerska zajednica i udruga. S obzirom na omjer broja djece u prigodno odabranim dječjim vrtićima, podijelio se broj anketnih listića. Struktura uzorka s obzirom na osnivača vrtića prikazana je u Tablici 1.

Tablica 1 – *Struktura uzorka s obzirom na osnivača vrtića*

Ispitanici	Osnivač				Ukupno
	Grad Split	Fizička osoba	Vjerska zajednica	Udruga	
Odgojitelji	37	20	8	3	68
Roditelji	51	30	8	10	99
Ukupno	88	50	16	13	167

2.2. Instrument istraživanja

U istraživanju je primijenjen Instrument za samovrednovanje i osiguranje kvalitete u obrazovanju za ljudska prava (SOK) (Spajić-Vrkaš i sur., 2004), prilagođen potrebama ovog istraživanja. Iz Instrumenta za samovrednovanje i osiguranje kvalitete u obrazovanju za ljudska prava preuzete su samo one tvrdnje koje su se odnosile na indikatore ili područja kvalitete za obrazovanje za ljudska prava i to za: razredno i školsko ozračje te vođenje i menadžment. Navedene čestice iz tih indikatora kvalitete prilagođene su specifičnostima odgojno-obrazovnog rada u ustanovama za rani i predškolski odgoj.

Upitnik je konstruiran kao skala Likertova tipa s pet stupnjeva, pomoću kojih su ispitanici procjenjivali koliko su u suglasnosti sa svakom pojedinom tvrdnjom (od 1 „u potpunosti se ne slažem“ do 5 „u potpunosti se slažem“). Upitnik je sadržavao 17 tvrdnji. Metodom osnovnih komponenata s Varimax rotacijom ispitana je faktorska struktura upitnika. Izlučena su tri faktora koja objašnjavaju 64,37% ukupne varijance rezultata. Na temelju analize sadržaja čestica, formirane su tri supskale: F1 – odnosi i vrijednosti, F2 – upravljanje te F3 – participacija djece. Pomoću Cronbach α koeficijenta izračunata je pouzdanost tipa unutarnje konzistencije. Dobivene vrijednosti Cronbach α koeficijenta (od 0,76 do 0,91) smatraju se vrlo zadovoljavajućima. Prikaz zasićenja triju dobivenih komponenti procjene ozračja povoljnog za odgoj za ljudska prava prikazani su u Tablici 2.

Tablica 2 – Prikaz zasićenja triju dobivenih komponenti na skali procjene ozračja povoljnog za odgoj za ljudska prava

čestice		F1	F2	F3
F1 – odnosi i vrijednosti	Vrtić promiče vrijednosti ljudskih prava i odgovornosti, pravde i jednakosti.	,843		
	U vrtiću se u svakoj sobi osjeća duh zajedništva.	,834		
	Vrtić promiče vrijednosti kulturne raznolikosti, suradnje, solidarnosti i nenasilja.	,824		
	U vrtiću se u svakoj sobi osjeća visok stupanj individualne odgovornosti za poticanje razvoja svakog djeteta.	,718		
	Odnosi između djece, odgojitelja/-ica i drugog osoblja prožeti su uzajamnim poštovanjem i demokratičnošću	,631		
	U vrtiću se u svakoj sobi osjeća visok stupanj kolektivne odgovornosti za poticanje razvoja svakog djeteta.	,626		
	Odnosi između djece, odgojitelja/-ica i drugog osoblja prožeti su otvorenosti i suradnjom.	,568		
F2 – upravljanje	U vrtiću se primjenjuju mjere nadzora nad nasilnim ispadima.		,770	
	U vrtiću se redovito na svim razinama primjenjuju različite mjere i postupci mirnog rješavanja sukoba.		,766	
	Vrtić ima razradene mjere i postupke mirnog rješavanja sukoba.		,697	
	U vrtiću se otvoreno raspravlja o kontroverznim temama.		,621	
	Vrtić djeluje kao dobro uhodan tim.		,603	
	Vrtić njeguje različitost; izrijeком se zabranjuje svaki oblik omalovažavanja i diskriminacije djece po različitim osnovama.		,555	
	Vrtićem se upravlja na demokratski način.		,554	
F3- participacija djece	Djeca neizravno, preko svojih roditelja, sudjeluju u procesu donošenja odluka o aktivnostima u vrtiću.			,843
	Djeca izravno sudjeluju u procesu donošenja odluka o aktivnostima u vrtiću.			,836
	Djeca sama sudjeluju u rješavanju slučajeva isključivanja i diskriminacije.			,657
ukupni % objašnjene varijance		26,31	23,54	14,52
Cronbach α		0,91	0,87	0,76

3. REZULTATI I RASPRAVA

Deskriptivni pokazatelji skale ozračja za odgoj za ljudska prava prikazani su kao prosječne vrijednosti na formiranim supskalama. Prosječne vrijednosti na supskalama procjene ozračja za odgoj za ljudska prava prikazane su u Tablici 3. Iz visokih rezultata vidljivo je da ispitanici, odgojitelji i roditelji, smatraju da je ozračje u dječjim vrtićima zadovoljavajuće za odgoj za ljudska prava na svim mjerama.

Tablica 3 – Prosječne vrijednosti na supskalama procjene ozračja povoljnog za odgoj za ljudska prava

supskala	N	min	max	M	sd
odnosi i vrijednosti	167	3,00	5,00	4,49	0,49
upravljanje	167	1,86	5,00	4,32	0,55
participacija djece	167	2,00	5,00	3,95	0,71

Rezultati istraživanja pokazali su da ispitanici visoko vrednuju kvalitetu ozračja za odgoj za ljudska prava u dječjim vrtićima te se prva hipoteza (H1) potvrdila. Podatci koji potvrđuju da odrasli procjenjuju ozračje poticajnim za odgoj za ljudska prava idu u korist potrebi uvođenja suvremene pedagoške prakse na svim razinama odgojno-obrazovnog sustava. Poticajno ozračje i poštivanje ljudskih prava prvi su korak neophodan za učenje ljudskih prava i poimanje njihova poštivanja u praksi. Osnovna znanja o ljudskim pravima djeca uče najprije iskustveno, ali i putem podučavanja. Poimanje i prihvaćanje njegova stvarnoga značenja moguće je samo u ustanovama koje njeguju kulturu dijaloga, razgovora i prihvaćanja različitih i različitog. Odgoj za građanstvo i ljudska prava ne može se poticati sporadičnim programima ili posebnom izobrazbom, već se on razvija tijekom vremena i putem pedagoške prakse u kojoj djeca imaju mogućnost aktivno sudjelovati. Istraživanja su potvrdila ako se s odgojem za građanstvo i ljudska prava započne u što ranijoj dobi veća je mogućnost da će stečene vještine utjecati na aktivnije sudjelovanje u odrasloj dobi (Verba i sur., 1995).

S obzirom na cilj istraživanja koji je bio utvrditi razliku u procjeni ozračja poticajnog za odgoj za ljudska prava u dječjim vrtićima između odgojitelja i roditelja, postavila se druga hipoteza (H2) da ne postoji statistički značajna razlika između procjena odgojitelja i roditelja. T-testom za zavisne uzorke utvrđeno je da ne postoji statistički značajna razlika između procjena odgojitelja i roditelja na svim supskalama (Tablica 4) te je drugu hipotezu moguće prihvatiti.

Tablica 4 – Prosječne vrijednosti na supskalama s obzirom na procjene odgojitelja i roditelja

supskala	ispitanici	N	M	sd	t	df	p
<i>odnosi i vrijednosti</i>	odgojitelji	68	4,53	0,46	0,92	165	0,35
	roditelji	99	4,46	0,52			
<i>upravljanje</i>	odgojitelji	68	4,25	0,58	-1,37	165	0,17
	roditelji	99	4,37	0,53			
<i>participacija djece</i>	odgojitelji	68	4,02	0,74	1,05	165	0,29
	roditelji	99	3,90	0,69			

$p > 0,05$.

Rad predškolskih ustanova značajno se razlikuje od ostalih odgojno-obrazovnih sustava zbog načina organiziranja aktivnosti, sadržaja, vremena i prostora koji imaju utjecaj na proces odgoja i obrazovanja. Mogućnosti koje pruža okruženje suvremene prakse u vrtićima su veća samoregulacija, neovisnost, suradnja, poštivanje različitog mišljenja, postavljanje pitanja, istraživanja, razgovor, rješavanje problema, refleksija i samoevaluacija djece i odgojitelja (Slunjski, 2006). Odgoj koji se provodi u okruženju s takvim mogućnostima je usmjeren prema subjektu svog djelovanja te priprema djecu na usvajanje temeljnih vrijednosti demokratskog društva (Piršl i Marušić-Štimac, 2007).

Ljudska prava se prenose i uče u onim odgojno-obrazovnim ustanovama u kojima se ostvaruju dijalog i suradnja te konstruktivno rješavaju problemi. U ovom istraživanju odgojitelji i roditelji su pokazali da imaju slične procjene te jedni i drugi procjenjuju ozračje povoljnim za odgoj za ljudska prava (Tablica 3). U kontekstu ljudskih prava teško bi bilo odvojiti odgovornosti od prava jer jedno nužno implicira postojanje drugoga. Odgojitelji su prije svega odgovorni za vlastito profesionalno usavršavanje te za implementiranje znanja u praksu. Oni predstavljaju odgovorne profesionalce zadužene za promišljanje, učenje, osobni i profesionalni razvoj koji ne samo da doprinosi odgojno-obrazovnoj praksi u njihovoj odgojnoj skupini, već na razini cijele ustanove koje su dio (Vujčić, 2011). Ako odgojitelji poznaju temeljna ljudska i djetetova prava, a uz to imaju razvijene kompetencije za njihovo oživotvorenje u praksi, nužno je da će se to odraziti i na cjelokupno ozračje dječjeg vrtića (Mlinarević i Marušić, 2005). U ovom istraživanju, ispitanici procjenjuju ozračje kvalitetnim za odgoj za ljudska prava, no sljedećim bi se istraživanjima trebalo ispitati i ostale čimbenike koji pridonose kvaliteti odgoja za ljudska prava te ih usporediti s dobivenim rezultatom o indikatoru ozračja.

Testirajući hipotezu H3 prema kojoj ne postoji statistički značajna razlika između procjena odgojitelja i roditelja o ozračju poticajnom za ostvarenje odgoja za ljudska prava u vrtićima s obzirom na osnivača vrtića, analizom varijance za nezavisne uzorke uz Tuckeyev Post Hoc Test pokazalo se da postoji statistički značajna razlika pa je treća hipoteza odbačena. Rezultati su prikazani u Tablici 5, a utvrdile su se sljedeće razlike:

- kod procjene odnosa i vrijednosti, odgojitelji i roditelji značajno višim procjenjuju odnose i vrijednosti u vrtićima čiji je osnivač udruga za razliku od vrtića čiji je osnivač Grad Split i fizička osoba, ali ne i statistički značajno višim od vrtića čiji je osnivač vjerska zajednica
- kod procjene upravljanja, odgojitelji i roditelji značajno višim procjenjuju upravljanje vrtićem čiji je osnivač udruga za razliku od vrtića čiji je osnivač Grad Split i fizička osoba, ali ne i statistički značajno boljim od vrtića čiji je osnivač vjerska zajednica
- kod procjene participacije djece, odgojitelji i roditelji značajno nižim procjenjuju participaciju djece u vrtićima čiji je osnivač Grad Split u odnosu na vrtiće čiji je osnivač udruga i fizička osoba, ali ne i statistički značajno niže od vrtića čiji je osnivač vjerska zajednica.

Tablica 5 – Procjene odgojitelja i roditelja o ključnim elementima ozračja potrebnog za ostvarenje odgoja za ljudska prava s obzirom na osnivača vrtića

osnivač		N	M	SD	F (df)	p
<i>odnosi i vrijednosti</i>	Grad Split	88	4,4919	0,49	10,557 (163)	0,000
	fizička osoba	50	4,2771	0,48		
	vjerska zajednica	16	4,7500	0,31		
	udruga	13	4,9890*	0,039		
	Ukupno	167	4,4910	0,49		
<i>upravljanje</i>	Grad Split	88	4,2808	0,62	10,199 (163)	0,000
	fizička osoba	50	4,1286	0,39		
	vjerska zajednica	16	4,6071	0,34		
	udruga	13	4,9231*	0,15		
	Ukupno	167	4,3165	0,55		
<i>participacija djece</i>	Grad Split	88	3,7500**	0,71	8,006 (163)	0,000
	fizička osoba	50	4,2600	0,51		
	vjerska zajednica	16	3,7708	0,86		
	udruga	13	4,3333	0,68		
	Ukupno	167	3,9501	0,71		

*značajno viši rezultat od prvog i drugog rezultata

** značajno niži rezultat od drugog i četvrtog rezultata

Ako se želi osigurati kontinuitet kvalitetnog odgojnog djelovanja potrebno je težiti usklađenom djelovanju svih čimbenika, a pogotovo k ozračju i odnosima koji u njemu vladaju (Ljubetić, 2009). Iako podaci pokazuju da je ozračje u vrtićima procijenjeno visokim, odgojitelji i roditelji procjenjuju da su odnosi i vrijednosti na nešto višoj razini u vrtićima čiji je osnivač udruga i vjerska zajednica te da se tim vrtićima nešto bolje upravlja. Mogući razlog tome je činjenica da su programi tih vrtića specifični u odnosu na one koje osniva Grad i da ih roditelji izabiru upravo stoga što promiču određene vrijednosti i/ili stil života za koje se zalažu i roditelji. Ti su vrtići u načelu, manji po svojim kapacitetima i broju djece i odraslih pa su i odnosi u njima vrlo vjerojatno češći i kvalitetniji. Izvor financiranja tih vrtića je znatno više ograničen pa je stoga moguće i upravljanje njima na nešto višoj razini.

U budućim istraživanjima bilo bi potrebno obuhvatiti veći broj ispitanika u svim ustanovama te utvrditi koji su to čimbenici ili područja kvalitete koja još uvijek otežavaju odnose i upravljanje u vrtićima čiji je osnivač Grad. Svrha građanskog odgoja je pripremiti djecu na buduće aktivno i odgovorno djelovanje u svojoj zajednici, a neki od glavnih

ciljeva odgoja za ljudska prava su razvoj participativnih vještina, vještina pregovaranja, timski rad, dijalog te usvajanje demokratskih vrijednosti i jačanje individualne i kolektivne odgovornosti. Za razvoj ovih vještina neophodno je aktivno sudjelovanje i participacija djece u procesu odlučivanja (Spajić-Vrkaš i sur., 2004). Pružanjem mogućnosti za veće sudjelovanje djece, djeca se osnažuju za uspostavljanje partnerskih odnosa u procesu donošenja odluka (Dürr i sur., 2002). Participacija djece u gradskim vrtićima procjenjuje se značajno nižom u odnosu na participaciju djece u vrtićima koje je osnovala fizička osoba i udruga, ali ne i u vjerskom vrtiću. Ovaj podatak dovodi u pitanje stvarno provođenje suvremene pedagoške prakse u tim vrtićima kada se zna da je za kvalitetnu pedagošku praksu i sukonstrukciju kurikula neophodno aktivno sudjelovanje svih sudionika, posebno djece. U sljedećim istraživanjima bi trebalo ispitati koje čimbenike ispitanici prepoznaju ključnima u poticanju većeg sudjelovanje djece te na koje načine djeca sudjeluju u sukonstrukciji kurikula i pridonosi li veće aktivno sudjelovanje djece razvoju pozitivnog ozračja ustanove.

Neki od čimbenika koji bi mogli otežavati participaciju djece, a time i odgoj za ljudska prava, prema Maleš (2003.) mogli bi biti površnost, neznanje, zaokupljenost osobnim problemima ili loša osobna iskustva. Kako bi se izbjeglo takvo djelovanje odgojitelja, nužno je emancipirati odgojitelje i poticati njihovu autonomiju već od inicijalnog obrazovanja. Prema Hillu (1991.) obrazovanje odgojitelja usmjerenih na razvoj refleksije i kritičkog razmišljanja daje nadu za razvoj demokratskog društva. Samo emancipiran odgojitelj može aktivno kreirati kurikulum (Morgadoa i Sousab, 2010) te stvarati poticajno ozračje prikladno za razvoj sposobnosti djece uz njihovo slobodno i aktivno sudjelovanje (Gipps i MacGilchrist, 1999; Leroy i sur., 2007). Emancipirani odgojitelj zna i može kreirati osnovu za društvenu ravnopravnost, jednakost i osnaživanje (McLaren, 2009), a jedino se u takvim uvjetima ostvaruje mogućnost za aktivno sudjelovanje djece i njihovih roditelja te poštiju, štite i promiču participativna prava djece.

U ovom istraživanju pažnja se prvenstveno usmjerila na procjene odraslih, odgojitelja i roditelja. Podatak da su ipak vrtići visoko procijenjeni i da odgojitelji i roditelji doživljavaju ozračje prikladnim za odgoj ljudskih prava, pokazuje da se u vrtićima u gradu Splitu posvećuje dovoljno pažnje stvaranju takvog ozračja. Ako roditelji osjećaju i procjenjuju da mogu ostvariti odnos s odgojiteljima na kvalitetnoj razini, a odgojitelji da su roditelji voljni saslušati njihove stručne prijedloge, onda se može zaključiti kako se u vrtićima stvara ozračje međusobnog prihvaćanja i poštivanja ljudskih prava. Svakako, u budućim istraživanjima trebalo bi se obuhvatiti veći broj ispitanika s obzirom na subuzorke, a u ovom slučaju s obzirom na osnivače vrtića te uključiti više indikatora kvalitete odgoja za ljudska prava.

4. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Pedagoška praksa ovisi o međusobnom utjecaju različitih čimbenika važnih za razvoj djeteta i pritom se posebna pažnja pridaje kontekstu kojeg je dijete dio. Jedino istodobnim utjecajem svih čimbenika odgoja i obrazovanja moguće je naučiti djecu osobnoj odgovornosti i poštivanju prava drugih. Odgojitelji i roditelji direktno utječu na stvaranje okruženja u kojem se dijete razvija, a da bi oni pronašli zajednički i ujednačeni pristup u odgoju djece, treba krenuti od prepoznavanja djetetovih prava ka njihovu ostvarenju.

Sigurno je jedan od najvažnijih čimbenika i inicijalno obrazovanje odgojitelja i učitelja koje mora biti usmjereno ka usavršavanju profesionalnih kompetencija nužnih za suživot s kolegama i društvom kojeg su dio. Stjecanjem profesionalnih kompetencija odgojitelji i učitelji se osposobljavaju za kontinuirano vrednovanje diskursa ustanove, kritičko promišljanje i refleksiju vlastitog rada, provođenje akcijskih istraživanja sa svrhom unapređenja pedagoškog rada te za pedagošku komunikaciju. Primjerena pedagoška komunikacija omogućuje razumijevanje, prihvaćanje i življenje vrijednosti održivog razvoja, interkulturalizma i integracije različitih i drugačijih te omogućuje odgojiteljima biti ono što odgojitelji profesionalno jesu – odgajatelji djece za život sa samima sobom, drugima i zajednicom u kojoj žive.

Literatura

1. Acker, S. (1990) Teachers' Culture in an English Primary School: Continuity and Change, *British Journal of Sociology of Education*, 11(3): 257-273.
2. Dürr, K, Spajić-Vrkaš, V. i Ferreira Martins, I. (2002) *Učenje za demokratsko građanstvo*, Zagreb, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Centar za istraživanje, izobrazbu i dokumentaciju u obrazovanju za ljudska prava i demokratsko građanstvo.
3. Fullan, M. (2005) *Leadership and Sustainability: System Thinkers in Action*, London, Sage Publications.
4. Gipps, C. i MacGilchrist, B. (1999) Primary School Learners. U: Mortimore, P. (ur.), *Understanding Pedagogy and its Impact on Learning*, London, Sage Publications, str. 44-68.
5. Haralambos, M. (2002) *Sociologija: Teme i perspektive*, Zagreb, Golden marketing.
6. Hill, D. (1991) Seven Contemporary Ideological Perspectives on Teacher Education in Britain Today, *Australian journal of Teacher Education*, 16(2): 5-29.
7. Konvencija o pravima djece (1989.)
8. <http://www.mobms.hr/media/9517/konvencija%20o%20pravima%20djeteta.pdf> (6.08.2013.)
9. Kopic, Ž. i Korajac, V. (2010) Djeca i djetinjstvo u dokumentima o pravima djece, *Život i škola*, 24(2/2010): 45-54.
10. Leroy, N., Bressoux, P. Sarrazin, P. i Trouilloud, D. (2007) Impact of Teachers' Implicit Theories and Perceived Pressures on Establishment of an Autonomy Supportive Climate, *European journal of Psychology of Education*, 12(4): 529-545.

11. Ljubetić, M. (2009) *Vrtić po mjeri djeteta. Priručnik za odgojitelje i roditelje*, Zagreb, Školske novine.
12. Maleš, D., Milanović, M. i Stričević, I. (2003) *Živjeti i učiti prava: Odgoj za ljudska prava u sustavu predškolskog odgoja*, Zagreb, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Istraživačko-obrazovni centar za ljudska prava i demokratsko građanstvo.
13. Markström, A. M. (2011) To Involve Parents in the Assessment of the Child in Parent-Teacher Conferences: A Case Study, *Early Childhood Education Journal*, 38: 465-474.
14. McLaren, P. (2009) Critical Pedagogy: A Look at the Major Concepts. U: Darder, A., Baltodano, M.P. i Torres, R. D. (ur.), *The Critical Pedagogy Reader*, UK, Routledge, str. 69-96.
15. McLaughlin, T. (2005) The Educative Importance of Ethos, *British Journal of Educational Studies*, 53(3): 306-325.
16. Mlinarević, V. i Marušić, K. (2005) Prava djeteta i njihovo oživotvorenje u sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja, *Život i škola*, 14(2): 29-39.
17. Morgadoa, J.C. i Sousab, F. (2010) Teacher evaluation, Curricular Autonomy and Professional Development: Trends and Tensions in the Portugese, *Journal of Education Policy*, 25(3): 369-384.
18. Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje u Republici Hrvatskoj. URL: <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=2685> (20. 8. 2013.)
19. Piršl, E. i Marušić-Štimac, O. (2007) The Attitudes of Students and Teachers Towards Civic Education and Human Rights, *Metodički obzori*, 2(2007): 19-34.
20. Slunjski, E. (2006) *Stvaranje predškolskog kurikulumu u vrtiću-organizaciji koja uči*, Zagreb, Mali profesor.
21. Solvason, C. (2005) Investigating Specialist School Ethos...or Do You Mean Culture?, *Educational Studies*, 31(1): 85-94.
22. Spajić-Vrkaš, V., Stričević, I., Maleš, D. i Matijević, M. (2004) *Poučavati prava i slobode. Priručnik za učitelje osnovne škole*, Zagreb, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Istraživačko-obrazovni centar za ljudska prava i demokratsko građanstvo.
23. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, *Official Journal of the European Union*, C 306, 17 December (2007). URL:<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=OJ:C:2007:306:TOC> (29. 03. 2015.)
24. Verba, S., Scholzman, K.L. i Brady, H.E. (1995) *Voice and equality. Civic Voluntarism in America Politics*, Cambridge, MA, Harvard University Press.
25. Vujčić, L. (2011) *Istraživanje kulture odgojno-obrazovne ustanove*. Zagreb: Mali profesor.
26. Woodhead, M. (2005) Early childhood development: a question of rights. *International Journal of Early Childhood*, 37(3): 79-98.

Anita Mandarić Vukušić

HUMAN RIGHTS EDUCATION AND THE ATMOSPHERE OF EARLY AND PRE-SCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS

Summary: *In order to respect the rights of the child and fully respond to the needs of children, the work of an educational institution must be based on humanistic values, and institutions must be developed according to contemporary pedagogical knowledge. If we want to raise children as full members of a democratic society, education in human rights must be initiated from the child's first contact with the educational institution, that is starting at early and pre-school education. In spite of the declarative level of respect for human rights and with promoting the idea of the necessity of their appreciation, teaching practice shows that children's rights as well as human rights education are differently realized in educational institutions. This paper focuses on the research of the teaching atmosphere as a quality indicator in the implementation of human rights education. What kind of atmosphere will occur in a particular educational institution depends on the respect for fundamental human rights as well as the child's rights, which is primarily the responsibility of adults. Therefore, the aim of this study was to determine if there is a difference between teachers and parents in the assessment of educational atmospheres that seek to foster human rights education. The survey was conducted in early and pre-school educational institutions in Split. The survey included 68 teachers and 99 parents from public and private kindergartens in Split. Results show that there is no significant difference in respondents' assessments, in which both state a positive opinion concerning the existent educational atmosphere. We conclude that informants consider the climate suitable for the realization of the human rights education.*

Keywords: *human rights education, educational institutions environment, educational institutions culture, assessment of educators and parents*